

EKOLOŠKA KRIMINALITETA IN EKOLOŠKA KRIMINOLOGIJA

P A K T I K U M

KATJA EMAN

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

Ekološka kriminaliteta in ekološka kriminologija

Praktikum

Avtorica

Katja Eman

Oktober 2022

Naslov <i>Title</i>	Ekološka kriminaliteta in ekološka kriminologija <i>Environmental Crime and Green Criminology</i>
Podnaslov <i>Subtitle</i>	Praktikum <i>Practicum</i>
Avtorica <i>Author</i>	Katja Eman (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)
Recenzija <i>Review</i>	Gorazd Meško (Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede)
	Dejan Bagari (Republika Slovenija, Ministrstvo za notranje zadeve, Policijska uprava Murska Sobota)
Jezikovni pregled <i>Language editing</i>	Barbara Erjavec
Tehnični urednik <i>Technical editor</i>	Jan Perša (Univerzitetna založba Univerze v Mariboru)
Oblikovanje ovitka <i>Cover designer</i>	Jan Perša (Univerzitetna založba Univerze v Mariboru)
Grafika na ovitku <i>Cover graphic</i>	Ptujski grad, foto: Rene Šešerko, 2022
Grafične priloge <i>Graphic material</i>	Eman, 2022
Založnik <i>Published by</i>	Univerze v Mariboru Univerzitetna založba Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija https://press.um.si , zalozba@um.si
Izdajatelj <i>Issued by</i>	Univerza v Mariboru Fakulteta za varnostne vede Kotnikova ulica 8, 1000 Ljubljana, Slovenija https://www.fvv.um.si , fvv@fvv.um.si
Izdaja <i>Edition</i>	Prva izdaja
Tisk <i>Printed by</i>	Tiskarna Cicero - Cicero, Begunje, d.o.o. Begunje na Gorenjskem, Slovenija
Naklada <i>Number of còpys</i>	300
Dostopno na <i>Available at</i>	http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/725
Izdano <i>Published at</i>	Maribor, oktober 2022

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
/ University of Maribor, University Press

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba tega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranjevanjem v elektronski obliki. / *All rights reserved. No part of this book may be reprinted or reproduced or utilized in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the publisher.*

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

502/504.343.37.7

EMAN, Katja

Ekološka kriminaliteta in ekološka kriminologija : praktikum /
avtorica Katja Eman. - 1. izd. - Maribor : Univerza v Mariboru,
Univerzitetna založba, 2022

ISBN 978-961-286-651-8

doi: 10.18690/um.fvv.3.2022

COBISS.SI-ID 124896771

ISBN 978-961-286-651-8 (mehka vezava)

DOI <https://doi.org/10.18690/um.fvv.3.2022>

Cena 10,00 €
Price

Odgovorna oseba založnika prof. dr. Zdravko Kačič,
For publisher rektor Univerze v Mariboru

Citiranje Eman, K. (2022). *Ekološka kriminaliteta in ekološka kriminologija:*
Attribution *praktikum*. Maribor: Univerzitetna založba. doi:
10.18690/um.fvv.3.2022

Kazalo

Predgovor	1
1 Ekološka kriminologija z različnih zornih kotov	5
1.1 Različne opredelitve in teoretični okvir.....	6
1.2 Razvoj ekološke kriminologije skozi zgodovino	10
2 Ekološka kriminaliteta pod lupo	15
2.1 Pojavne oblike ekološke kriminalitete	16
2.2 Fenomenologija ekološke kriminalitete.....	19
3 Ekološke viktimizacije	27
3.1 Primer iz prakse – sortirnica nevarnih odpadkov	28
3.2 Primer iz prakse – društvo Eko krog.....	30
3.3 Boj za pravice – dostop do vode kot temeljna človekova pravica	33
3.4 Preiskava primera mučenja živali	36
4 Policija in ekološka kriminaliteta	39
4.1 Faze preiskovanja kaznivega dejanja ekološke kriminalitete	40
5 Ogljed kraja kaznivega dejanja ekološke kriminalitete	53
5.1 Primer iz prakse – nezakonita sečnja dreves	54
5.2 Primer iz prakse – onesnaženje reke.....	57
5.3 Primer iz prakse – nezakonit lov in tihotapljenje ptic	60
5.4 Primer iz prakse – onesnaževanje zemlje	62
5.5 Primer iz prakse – tatvina rib iz ribogojnice	66
6 Kartiranje in območja gostitve ekološke kriminalitete – kriminalistična analitika	71
6.1 Primer uporabe kartiranja ekološke kriminalitete – kriminalna žarišča ekološke kriminalitete v Pomurju (vir: Eman, Meško in Ivančič, 2012).....	73
7 Preprečevanje ekološke kriminalitete	81
7.1 25 tehnik situacijske prevencije in ekološka kriminaliteta.....	82
7.2 Primer uporabe metod situacijske prevencije	83
7.3 Primer uporabe metod situacijske prevencije	85
8 Primer ekološke katastrofe – Ajka na Madžarskem	87
Literatura	99

Predgovor

Praktikum, ki je pred vami, je rezultat skoraj dveh desetletij raziskovalnega dela Katedre za kriminologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru (v nadaljevanju FVV UM). Zbirka vaj za dodiplomski študij, kjer se prepletajo teoretične vsebine kot nadgradnja oziroma poglobitev tem s predavanj ter reševanje prirejenih primerov o ekološki kriminaliteti iz slovenske prakse, je rezultat več kot 15 let razvoja ekološke kriminologije, raziskovanja ekološke kriminalitete in njenega poučevanja na dodiplomskem študiju na FVV UM. V obdobju od 2005 do 2010 smo na fakulteti začeli s poglobljenim proučevanjem področja ogrožanja okolja, natančneje ekološke kriminalitete in ekološke kriminologije, kot veje kriminologije, ki se ukvarja z raziskovanjem in analizo ekološke kriminalitete in njenih posledic. Prvi večji mejnik je bil temeljni raziskovalni projekt *Ekološka kriminaliteta – kriminološki, viktimološki, kriminalnopreventivni, psihološki in pravni vidiki* (2009–2012), ki ga je financirala Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Imel je številne pozitivne učinke izven vnaprej določenih smernic raziskovanja. Na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru smo organizirali prvo nacionalno varstvoslovno konferenco *Multidisciplinarni pristop k zmanjševanju ogrožanja okolja* leta 2009. Nacionalni konferenci je leta 2010 sledilo srečanje tujih strokovnjakov s področja varstva okolja v regiji v okviru *NATO Advanced Research Workshop on Managing Global Environmental Threats to Air, Water and Soil*. Rezultat delavnice je bila izdaja zbornika prispevkov pri založbi Springer *Understanding and managing threats to the environment in South Eastern Europe* leta 2011. Prav tako je prva mlada raziskovalka

na FVV UM leta 2012 zagovarjala doktorsko disertacijo *Ekološka kriminaliteta – kriminološko-primerjalni in varstvoslovni vidiki*. Končni rezultat temeljnega raziskovalnega projekta o ekološki kriminaliteti je bila izdaja znanstvene monografije *Ekološka kriminaliteta in varovanje okolja – multidisciplinarne perspektive* leta 2012, ki se uporablja kot učbenik pri predmetu *Ekološka kriminologija z elementi varstva okolja* na dodiplomskem študiju na FVV UM. V naslednjih letih so sledile številne objave člankov, poglavij in knjig v slovenskem in tujem prostoru ter nacionalni in mednarodni projekti, ki so še poglobili vpogled v problematiko ekološke kriminalitete in razširili možnosti pozitivnih odzivov ekološke kriminologije. Slednja ima pomembno vlogo pri odkrivanju, odzivanju, ozaveščanju in preprečevanju ekološke kriminalitete. V dandanašnjem času nenehnih tveganj in negotovosti se njena vloga še krepi.

Praktikum sestavlja triindvajset vaj, glede na teme razdeljenih v osem poglavij. Gre za izbor uporabnega in za študente zanimivega gradiva, s katerim pri vajah utrdijo in nadgradijo na predavanjih predstavljene teme. Namen praktikuma je študentom omogočiti, da razširijo svoja obzorja in pridobijo dodatna znanja, pri čemer jih navodila v delovnem gradivu spodbujajo, da informacije poiščejo tudi sami in da pri reševanju posameznih nalog povezujejo teorijo z znanjem, pridobljenim pri drugih predmetih. Vaje temeljijo na resničnih primerih iz prakse in tako študentom omogočajo, da podrobneje spoznajo različne oblike odzivanja na deviacije zoper okolje. Vsak primer temelji na dejanski situaciji ogrožanja okolja iz slovenske ali tuje prakse, ki je bil prirejen za potrebe praktikuma. V vsem tem času smo pri delu s študenti pridobili raznolike izkušnje in razumevanje o možnostih in oblikah za študente zanimivega načina dodatnega raziskovanja in spoznavanja izbranih tem, o katerih učimo v okviru kurikuloma. Nedvomno ni nič bolj zabavnega od terenskih vaj, pa vendarle menim, da pričujoča zbirka vaj, ki vključuje področje ekološke kriminologije, ekološke kriminalitete, ekološke viktimizacije, preiskovanja ekološke kriminalitete, kartiranja ekološke kriminalitete in preprečevanja ekološke kriminalitete ter študente postavlja v različne vloge poklicev, ki se srečujejo s problematiko ekološke kriminalitete in njenih posledic, pomeni pomemben dodatek za vaje pri predmetu *Ekološka kriminologija z elementi varstva okolja*.

Sam praktikum je primarno namenjen študentom Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, hkrati pa je gradivo lahko uporabno tudi za posameznike, ki jih to področje zanima. Pri oblikovanju vaj so sodelovali posamezni strokovnjaki iz vrst policije, za kar se jim na tem mestu najlepše zahvaljujem. Vaši nasveti in

usmeritve so bili izredno uporabni. Prav tako se želim zahvaliti študentoma Mariah Stranščak in Gregi Setničarju, ki sta pred izdajo praktikuma vse vaje pregledala in rešila ter opozorila na stvari, ki so za študente pomembne. Posebna zahvalo želim izreči prof. dr. Gorazdu Mešku, mojemu mentorju in neposredno nadrejenemu v okviru katedre in na fakulteti, saj je bil on tisti, ki mi je omogočil opravljati doktorski študij na FVV UM kot mladi raziskovalki in preučevati področje ekološke kriminalitete in ekološke kriminologije. S svojim vodenjem, učenjem in danimi priložnostmi mi je omogočil, da se poglobim v področje, ki me zares zanima, in nanizam številne dosežke v akademskem okolju. Vse življenje me bodo spremljali nauki in nasveti, ki so velikokrat presegle raven 'službeni' ter postali 'življenjski'. Največja zahvala pa gre mojima fantoma, sinu Patriku in partnerju Tomažu. To delo posvečam njima, ker mi ves čas stojita ob strani, me bodrita in razumeta, tudi ko ne gre vse po načrtih, ter z veseljem preizkušata različne stvari s področja varstva okolja, kot so sončna elektrarna, električni skiro in avtomobil, recikliranje in ponovna uporaba rabljenih stvari, vrtnarjenje, samooskrba itd. v našem domu in življenju.

Kot že rečeno, praktikum je skupek petnajstletnega raziskovanja in preučevanja področja ekološke kriminologije in ekološke kriminalitete, in iskreno upam, da bodo vaje za študente zanimive in poučne ter da bi delo vodilo tudi k povezovanju in sodelovanju med sodelavci in študenti ter predstavniki pristojnih vladnih in nevladnih organizacij ter podjetij v zasebnem sektorju, ki se pri svojem delu srečujejo z okoljevarstveno problematiko.

Vaja 1

1 Ekološka kriminologija z različnih zornih kotov

V 21. stoletju sta posameznik in družba zares dojela, da je človekov »odnos« do narave dosegel točko preloma. Postalo je jasno, da je čezmerno izkoriščanje in uničevanje narave tesno povezano s strukturiranostjo in funkcioniranjem moderne družbe, za katero je značilen koncept gospodarstva. Slednji se odraža tudi v odnosu do narave, ko postavlja človeka za absolutnega gospodarja narave. A ta zmaga je bila kratkotrajna in zelo bridka na koncu (zaradi posledic izkoriščanja, zastrupljanja in uničevanja okolja ne izginjajo samo rastlinske in živalske vrste, temveč hudo zbolevajo in umirajo tudi ljudje). Človekov antropocentrični odnos do narave se je moral umakniti ekocentризmu, in spoznanje, da je človek enakovreden in soodvisen del narave, je spet prevladalo. Prav zaradi tega, zaradi spoznanja o soodvisnosti in strahu pred izumrtjem, je varstvo okolja postalo zelo pomembna vrednota oziroma družbena norma v dobi nenehnega napredka in razvoja. Sodobni človek se sooča s spoznanjem, da je njegovo preživetje odvisno od ohranitve okolja, katerega del je tudi sam.

Pri reševanju izpostavljenе problematike in oblikovanju okoljske politike ima pomembno vlogo tudi kriminologija; natančneje ekološka kriminologija. Le-ta uporablja spoznanja empiričnih raziskav in rezultatov ter izkušnje za pojasnjevanje razlogov za pojav različnih deviacij zoper okolje. Kriminološke razprave o ekološki

kriminaliteti se nanašajo na vprašanja, kako kriminaliteta nastane, kako je prikazana v resničnem življenju, kako se meri, na kakšen način jo pojasnjevati, preprečevati, sankcionirati itd.

Ekološka kriminologija dejansko pojasnjuje pojave ekološke kriminalitete in javnosti približuje aktualne probleme. Kako vse to počne in kako se je razvila, bomo podrobneje spoznali v vajah prvega sklopa. Sledite navodilom.

1.1 Različne opredelitve in teoretični okvir

Preberite kratki zapis o opredelitvi ekološke kriminologije in odgovorite na vprašanja:

»Z inkriminacijo pojavov zoper okolje je za kriminologijo nastalo novo področje delovanja. Le to je drugačno od preteklega preučevanja, saj gre, kot poudari Pečar (1981: 41), za novo odklonskost, ki ogroža posebej zavarovane dobrine na poseben način, in tudi za drugačno vzročnost. Kriminološke razprave o ekološki kriminaliteti večinoma niso semantične narave, ampak se nanašajo na vprašanje, kako se ta kriminaliteta kaže v praksi, kako se meri, pojasnjuje, preprečuje, regulira, sankcionira ipd. Iz že navedenih razlogov so pojavi ogrožanj človeka, ki so izvedeni posredno preko ogrožanj okolja, in zanimanje kriminologije za tovrstne nove oblike kriminalitete vnesli spremembe na področju preučevanj družboslovne vede, ki se s kriminaliteto in storilci kaznivih ravnanj ukvarja v ožjem in širšem smislu, pri čemer išče vzroke za nastanek in obstoj, razširjenost in spreminjanje teh pojavov.

Izkazalo se je, da večinoma ne gre za do zdaj normalno relacijo kriminalnega para, ali bolje rečeno relacije storilec – žrtev, človek – človek, ampak se je pri novih oblikah kriminalitete pojavila nekoliko drugačna relacija; človek proti človeku, a preko okolja. Okolje oziroma naravo poleg človeka sestavljajo tudi druge živa bitja (rastline, živali, glive, mikroorganizmi, alge idr.) ter prav tako neživi, snovni svet (zrak, voda, prst). In nadalje v večini primerov sploh ni relacije človek proti človeku, ampak zgolj človek proti naravi. Priznanje narave oziroma delov okolja kot žrtve kriminalnih dejanj človeka pa je sprožilo vdor naravoslovnih vidikov na področje kriminološkega proučevanja, kar je povzročilo neželjeno zmedo v poplavi novih, družboslovju slabo poznanih področij, pojavov in pojmov. Še težje pri tem pa je določiti, katera od teh spadajo na področje kriminološkega proučevanja. Glede nastalega stanja South (1998: 225) meni, da je nujno potreben premislek o vključevanju 'zelenih stališč', ki zahteva tudi nova teoretična orodja in praktične predloge rešitev.« (Eman in Meško, 2009, str. 373)

Na katera vprašanja o ekološki kriminaliteti (ekološka) kriminologija išče odgovore?

Kakšne relacije z vidika 'kriminalnega para' se pojavijo pri ekološki kriminaliteti?

»Teoretični okvir ekološke kriminologije je težko določiti, saj se polje njenega preučevanja nenehno širi. White (2008: 14) je kratek in jedrnat: 'Ne obstaja nobena zelena kriminološka teorija kot taka.'. White (2003: 484) poudari, da ekološka kriminologija predstavlja več kot le preprosto diskusijo o okolju na splošno in o tem, kaj je treba narediti za njegovo ohranitev in zaščito. Njen glavni namen je preiskovati lastnosti ogrožanj in poškodovanj okolja, kar zajema različne, med seboj razlikujoče se perspektive. Zajeti so v Whitovi (2008: 27–28) opredeljeni analog ekološke kriminologije: identificirati menjajoče se definicije in tipe ekološke kriminalitete ter interpretacije načinov analiziranja sociološko-pravnih konceptov in okvirjev proučevanih ekoloških pojavov; identificirati različne tipe ekološke kriminalitete z analizo študij posameznih primerov ter oblikovati uporabno tipologijo ekološke kriminalitete; odgovoriti na vprašanje, iz česa je sestavljena ekološka kriminaliteta iz pravnega, ekološkega, sociološkega, kriminalističnega, nacionalnovarnostnega vidika ter vidikov mnogih drugih disciplin; preučiti lastnosti regulatornih mehanizmov in mehanizmov družbenega nadzorstva ogrožanj okolja z namenom zaščite le-tega; in preučiti lastnosti odnosa med okoljskimi spremembami oziroma spremembami v okolju ter procesom kriminalizacije.

Vse do sedaj napisano o ekološki ali zeleni kriminologiji lahko strnemo v kratko in jedrnato definicijo. Ekološka kriminologija je fenomenološka in kavzalno-genetična veja kriminologije, katere predmet in namen je preučevanje ogrožanj okolja, bolje rečeno inkriminacij okolja,

okoljevarstvene zakonodaje ter okoljevarstvenih ukrepov s strani kriminologov. Uvrščamo jo med znanstveno raziskovalne discipline, katerih naloga je preučevanje zaznanih pojavov in oblik odklonskega vedenja zoper okolje. Raziskuje vzroke tovrstnih ravnanj ter spoznanja empiričnih raziskav in rezultate izkušenj o povzročeni spremembi okolja in posledicah uporablja pri svojem delu. Zanimajo jo človek kot storilec ekološke kriminalitete, žrtve ekološke kriminalitete ter možnosti in načini preprečevanja nadaljnjih trajnostnih poškodovanj ali celo uničenj (človeku) življenjsko pomembnega okolja. Gre za sorazmerno novo vejo kriminologije, ki pa se v zadnjem desetletju razvija veliko hitreje od ostalih kriminoloških in drugih disciplin in širi polje svojega preučevanja tako pospešeno, kot se spreminjajo oblike ekološke kriminalitete. Kljub hitremu razvoju so ostala posamezna, še nedorečena področja ter odprta vprašanja, ki ovirajo nadaljnji razvoj nove veje in jo vedno bolj koncentrirano silijo v to, da najprej reši 'stare' izzive in se šele potem poda v iskanje in reševanje novih.« (Eman in Meško, 2009, str. 375)

Izpišite definicijo ekološke kriminologije, ki jo navajata Eman in Meško (2009) v zgornjem zapisu.

Naštejte naloge ekološke kriminologije?

EKOLOŠKA KRIMINALITETA IN EKOLOŠKA KRIMINOLOGIJA: PRAKTIKUM

KATJA EMAN

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
katja.eman@um.si

Povzetek Praktikum je zbirka vaj, ki so nastale po dobrih 15 letih razvoja ekološke kriminologije, raziskovanja ekološke kriminalitete in njenega poučevanja na dodiplomskem študiju na Univerzi v Mariboru, Fakulteti za varnostne vede. Praktikum sestavlja triindvajset vaj, glede na teme razdeljenih v osem poglavij. Gre za izbor uporabnega in za študente zanimivega gradiva, s katerim pri vajah utrdijo in nadgradijo na predavanjih predstavljene teme. Namen praktikuma je študentom omogočiti, da razširijo svoja obzorja in pridobijo dodatna znanja, pri čemer jih navodila v delovnem gradivu spodbujajo, da informacije poiščejo tudi sami in da pri reševanju posameznih nalog povezujejo teorijo z znanjem, pridobljenim pri drugih predmetih. Vaje temeljijo na resničnih primerih iz prakse in tako študentom omogočajo, da podrobneje spoznajo različne oblike odzivanja na deviacije zoper okolje. Sam praktikum je primarno namenjen študentom Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, hkrati pa je gradivo lahko uporabno tudi za posameznike, ki jih to področje zanima.

Ključne besede:

ekološka
kriminologija,
ekološka
kriminaliteta,
varstvo okolja,
ogrožanje okolja,
policija

ENVIRONMENTAL CRIME AND GREEN CRIMINOLOGY: PRACTICUM

KATJA EMAN

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
katja.eman@um.si

Abstract The practicum is a collection of tutorials created after more than 15 years of development of green criminology, research of environmental crime, and teaching of these topics at the undergraduate level at the University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security. The practicum consists of 23 exercises divided into eight chapters according to the topics. It is a selection of valuable and interesting material for students, with which they consolidate and upgrade the issues presented at the lectures. The purpose of the practicum is to enable students to broaden their horizons and gain additional knowledge. The instructions in the work material encourage them to find things by themselves and connect them with expertise acquired in other subjects. The tutorials are based on real examples from practice and thus enable students to learn more about different forms of responding to environmental harm. The practicum itself is primarily intended for students of the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor. Still, at the same time, the material can also be useful for individuals who are interested in this field.

Keywords:

green criminology,
environmental
crime,
environmental
protection,
environmental
harm,
police

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

Po pregledu dela sem navdušen na vsebino, strukturo didaktičnimi pristopi avtorice. Gradivo prispeva k sodobni didaktiki dela s študenti in obravnava aktualne ideje, poglede in dileme glede ekološke kriminalitete, izpostavi tudi vlogo kriminologije, ne izostane pa tudi situacijskopreventivni vidik odzivanja na ekološko kriminaliteto, ogled graja kaznivega dejanja ekološke kriminalitete in druge represivne ter preventivne perspektive.

dr. Gorazd MEŠKO
Univerza v Mariboru

Avtorica je s svojimi bogatimi izkušnjami zasnovala in napisala publikacijo, kjer vaje temeljijo na resničnih primerih iz prakse.

Dejan BAGARI
Policijska uprava Murska Sobota

